

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.fpvmv.umb.sk/politickevedy>

Autor(i) / Author(s): Ivančík Radoslav
Článok / Article: Bezpečnosť z pohľadu ekonomickej teórie / Security from the View of Economic Theory
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

IVANČÍK, R. 2012. Bezpečnosť z pohľadu ekonomickej teórie. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 15, č. 3, 2012. ISSN 1338 – 5623, s. 100 – 124. Dostupné na internete: <http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2012/IVANCIK.pdf>.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

BEZPEČNOSŤ Z POHĽADU EKONOMICKEJ TEÓRIE

Radoslav Ivančík*

RESUME

The word of security is not only a simple word. It has several meanings and dimensions, and permanently gains new. Simultaneously, it is possible to classify it into several sectors. As a development of security agenda is still in progress, it causes that the unity of theoretic schools, definitions and conceptual approaches is more wish than reality. The irony is that this situation stimulates research and development of security theory and methodology. Therefore, in the context of the above mentioned, an author's goal is to widen the perception of security on a view of theory, and considering contemporary economic crisis in the world, mainly on a view of economic theory.

Key words: security, economic theory, public administration, security sectors, economical security

Úvod

Bezpečnosť predstavuje jeden z tých základných pojmov, s ktorými sa stretávame celý život. Postupný rozvoj ľudských vedomostí a vedecko-technický pokrok odhaľujú človeku nové dimenzie, ale na druhej strane podľa **Nováka** spätne vyvolávajú celý rad nebezpečenstiev, rizík a ohrození jeho samotnej existencie. (Novák, 2010) Aj preto sa pojem bezpečnosť stáva čoraz frekventovanejším a významnejším. V podstate je možné skonštatovať, že ľudstvo sa s pojmom bezpečnosť stretáva počas celej doby svojej existencie.

Hofreiter uvádza, že spočiatku ľudia vnímali dva aspekty bezpečnosti. Prvý vnímali ako ochranu pred nebezpečenstvami prírodnej povahy, ktoré reprezentovali prírodné živly, divá zver a pod., pričom tento faktor brali ako niečo prirodzené, čo patrí k ich svetu. Druhý aspekt bezpečnosti bol spojený s javmi a hrozbami sociálnej povahy, ktorým bol prikladaný väčší význam. (Hofreiter, 2006)

Nie je to tak dávno, čo bola bezpečnosť spájaná najmä so životom bez vojen. Hrôzy vojny totiž tak často v ľudskej histórii vstupovali do životov ľudí,

* plk. Ing. Radoslav Ivančík pôsobí ako náčelník Odboru rozpočtu a financovania (J-8) Generálneho štábu Ozbrojených síl SR, Bratislava, Slovenská republika, e-mail: radoslav.ivancik@gmail.com.

prinášali strach a obeť, spôsobovali utrpenie, hlad, choroby a epidémie, že úsilie zamerané na zabezpečenie mieru bolo spájané najmä so zaistením bezpečnosti. Taktiež v čase bipolárneho rozdelenia sveta a hrozby novej apokalypsy v dôsledku raketovo-jadrovej vojny medzi dvomi antagonistickými zoskupeniami bola otázka bezpečnosti spájaná prevažne so snahou zabrániť prepuknutiu vojenského konfliktu medzi dvomi vtedajšími supervelmocami a ich spojencami.

Po uvoľnení napätia v medzinárodných vzťahoch po skončení studenej vojny však v súčasnosti pod vplyvom prehlbujúcej sa globalizácie a nedostatočného riešenia globálnych problémov ľudstva opäť dochádza ku kontinuálnemu zhoršovaniu bezpečnostného prostredia. Globalizácia totiž podľa **Eichlera** predstavuje rozpínanie a prehlbovanie ekonomických, sociálnych a politických aktivít naprieč hranicami jednotlivých štátov, nárast intenzity vzájomnej prepojenosti jednotlivých aktérov tohto procesu a zároveň i zrýchľovanie spolupráce a súčinnosti na nadnárodnej úrovni. (Eichler, 2009) Takáto intenzívna internacionalizácia spolu s oslabovaním časových a priestorových bariér prinášajú so sebou okrem mnohých pozitív aj mnohé negatíva prejavujúce sa v nových asymetrických bezpečnostných hrozbách, napríklad v medzinárodnom terorizme, cezhraničnom organizovanom zločine, nelegálnej migrácii, kybernetických útokoch na verejné a súkromné počítačové siete, aktivitách cudzích spravodajských služieb, či dokonca v možnosti použitia zbraní hromadného ničenia.

Bezpečnosť sa preto dnes už nespája len s vojenskými, ale stále viac i s nevojenskými ohrozeniami. Okrem toho bezpečnosť nadobúda stále viac aj sociálny rozmer a tak je v súvislosti so zaručením bezpečnosti nutné riešiť i problémy nezamestnanosti, chudoby, masovej nelegálnej migrácie, či preľudnenia v určitých aglomeráciách. **Hofreiter** dodáva, že v súčasnosti trápia ľudstvo, viac než možný globálny konflikt, také riziká a ohrozenia, ako sú nestabilné politické režimy, nestabilné a nezabezpečené hranice umožňujúce nielen nelegálnu migráciu, ale aj pašovanie zbraní, drog a rôznych tovarov, etnické a náboženské konflikty, nedostatok zdrojov a kriminalita. Bokom nie je možné ponechať ani riešenie problémov devastácie životného prostredia, vyčerpania zdrojov, priemyselných a prírodných katastrof a pod. (Hofreiter, 2006)

V súčasnom svete je zároveň stále ťažšie stanoviť hranicu medzi vonkajšou a vnútornou bezpečnosťou, pretože odstránenie administratívnych a politických bariér medzi štátmi umožnilo nielen voľný pohyb osôb, peňazi

a tovarov, ale nanešťastie aj zlepšenie podmienok pre nelegálne aktivity teroristických skupín alebo skupín organizovaného zločinu. A keďže ani prírodné katastrofy, priemyselné havárie alebo nákazlivé choroby nerešpektujú hranice štátov, z dôvodu prehlbujúcej sa globalizácie nie je žiadna krajina izolovaná od negatívnych javov, i keď ich zdroje sa nachádzajú vo veľmi veľkej vzdialenosti.

Preto má podľa **Nováka** požadovaná miera bezpečnosti spoločnosti, okrem stabilných medzinárodných vzťahov základ aj v trvalo udržateľnom rozvoji spoločnosti, ktorý si vyžaduje komplexné a systémové chápanie a skúmanie všetkých súčastí spoločenského, politického, hospodárskeho, prírodného, technického a technologického prostredia (Novák, 2010). Podľa **Frianovej** je budovanie vyspelej spoločnosti založenej na trvalých hodnotách neodmysliteľne spojené s pojmami ako sloboda, spravodlivosť, pokrok, nezávislosť, demokracia a v neposlednom rade bezpečnosť. (Frianová, 2007) A to je tiež jeden z dôvodov prečo podľa **Ušiaka** pri definovaní pojmu bezpečnosť neexistuje zhoda v názore alebo výklade tohto pojmu. (Ušiak, 2010) Problematika bezpečnosti je totiž nesmierne široká a analýza faktorov, ktoré majú väčší či menší vplyv na definície bezpečnosti, je nevyčerpatelnou témou. Preto sa podľa **Ušiaka a Lasicovej** rozširovanie a prehľbovanie konceptu bezpečnosti, ktoré začalo Kodanskou školou v 80. rokoch minulého storočia, ukazuje ako trvalý trend. (Ušiak, Lasicová, 2011)

A aj preto je podľa **Lasicovej** pojem bezpečnosť výrazne polysémický. (Lasicová, 2010) Neustále získava nové významy a možno ho priradiť k akémukoľvek kontextu. Delí sa na viacero sektorov, pritom pokračuje rozvoj bezpečnostnej agendy, čo spôsobuje, že jednota teoretických škôl, definícií a pojmového aparátu je skôr želaním, ako skutočnosťou. Paradoxne však tento stav stimuluje rozvoj výskumu a metodologického aparátu. V nadväznosti na túto skutočnosť je cieľom autora príspevku rozšíriť percepciu bezpečnosti z pohľadu všeobecnej teórie o bezpečnosti, ale vzhľadom na aktuálne ekonomické problémy vo svete a hlavne v eurozóne, najmä z pohľadu ekonomickej teórie.

Teoretické východiská pre skúmanie bezpečnosti

Vývoj názorov na bezpečnosť prešiel pomerne bohatým historickým vývinom. Samotný pojem bezpečnosť je námetom stoviek publikácií, kníh, učebníc alebo monografií, tisícok vedeckých a odborných štúdií, článkov alebo príspevkov z rôznych konferencií a obrovského množstva ďalších prác a

komentárov publikovaných alebo prezentovaných po celom svete. Ich autori v nich prinášajú celý rad rôznych názorov a pohľadov na bezpečnosť.

Dynamický vývoj ľudskej spoločnosti v posledných rokoch prináša okrem iného aj dynamické zmeny vo vývoji bezpečnostného prostredia a bezpečnostnej situácie, čo prináša nielen celý rad nových asymetrických bezpečnostných hrozieb a nutných bezpečnostných opatrení na ich elimináciu, ale zároveň mení aj spôsob akým politici, politológovia, vedci, vojaci, bezpečnostní a ďalší experti o bezpečnosti premýšľajú a z akého uhla pohľadu sa na ňu dívajú. Vzhľadom na skutočnosť, že neexistuje žiadny záväzný výklad, ani definícia bezpečnosti, prístupov k jej skúmaniu je veľa, pričom každý z nich kladie dôraz na iné aspekty.

Vzhľadom na uhol pohľadu, niektorí autori sa vo svojich názoroch a pohľadoch na bezpečnosť zhodujú viac, iní menej, a niektorí len veľmi málo, alebo dokonca vôbec. Podľa **McSweeneyho** zhoda medzi jednotlivými autormi panuje snáď len v tom, že bezpečnosť predstavuje ťažko uchopiteľný pojem. (McSweeney, 1999) Preto exaktne určiť, čo tento pojem znamená, prípadne mu priradiť nejaké jednoznačné číselné hodnoty, je na rozdiel od množstva veličín známych z prírodných vied v podstate nemožné. Podľa **Hofreitera** je možné zhodnúť sa aj v tom, že bezpečnosť predstavuje jednu z najvyšších hodnôt, ktorá je predpokladom rozvoja a zárukou slobody ľudskej spoločnosti. Zároveň podľa neho bezpečnosť predstavuje jednu zo základných ľudských potrieb, ktorú treba neustále rozvíjať, chrániť a uspokojovať. (Hofreiter, 2006)

Pojem bezpečnosť a jeho základné významy

Slovo bezpečnosť, ako uvádza **Stejskal**, je bežnou súčasťou každého jazyka, a tak nie je potrebné príliš špekulovať nad jeho obsahom, pretože každý jedinec má všeobecnú a približne zhodnú predstavu o tom, čo toto slovo znamená. (Stejskal, 2007) Z hľadiska odborného kontextu sa však podľa neho slovo bezpečnosť aj napriek veľkému rozsahu odbornej literatúry používa mnohokrát intuitívne, čo spôsobuje, že diskusia často trpí značnou neurčitosťou.

Zdrojom nejasností môže byť najmä zámena dvoch základných významov bezpečnosti, a preto je vhodné rozlišovať, či ide o bezpečnosť ako všeobecný atribút, znak, kritérium, alebo vlastnosť, ktorá môže nadobúdať hodnoty od nuly smerom k úplnosti. V tom prípade môže byť bezpečnosť ako všeobecný atribút pripísaná k čomukoľvek, napríklad ku vzdialenosti (bezpečná vzdialenosť), zdroju informácií (bezpečný zdroj informácií), alebo dodávkam surovín

(bezpečné dodávky surovín), atď. V druhom základnom význame sa bezpečnosť chápe ako funkčná sféra, oblasť činnosti, alebo dokonca priamo ako politika. Tento význam je oveľa viac dynamický, zahŕňa procesy zaisťovania bezpečnosti a vzťahuje sa k vedomej a riadenej činnosti konkrétnych subjektov a inštitúcií, alebo skupín, organizácií, štátov, alebo koalícií.

Pojem bezpečnosť býva automaticky spájaný s výrazmi ako hrozba, riziko a nebezpečenstvo, a podľa **Nováka** v poslednej dobe čoraz častejšie aj s pojmom výzva, čo zodpovedá poňatiu bezpečnosti ako všeobecného atribútu. (Novák, 2010) Pokiaľ však ide o bezpečnosť ako funkčnú sféru, jednoduchá logika vyplývajúca zo spojenia „kde je hrozba, tam ide o bezpečnosť“ už nestačí, pretože hrozby a riziká sú súčasťou každého jednanja.

Pojem bezpečnosť sa okrem rôznych kníh, učebníc, článkov, príspevkov alebo komentárov objavuje aj v rôznych všeobecných, alebo odborných lexikónoch a výkladových, alebo náučných slovníkoch, kde sa zväčša charakterizuje ako stav, pocit istoty, stabilita, poriadok, spoľahlivosť a hlavne existencia subjektu bez hrozieb. Napríklad Výkladový slovník bezpečnosti definuje pojem bezpečnosť ako „stav zložitého systému, v ktorom pôsobenie vonkajších a vnútorných faktorov nespôsobuje zhoršenie alebo narušenie jeho správneho fungovania a progresívneho rozvoja“. Oxfordský výkladový slovník zasa definuje bezpečnosť ako stav, kedy daný subjekt nie je zaťažovaný ani nebezpečenstvom, ani strachom a je zabezpečený proti prípadnému útoku. (Nečas, Ušiak, 2010)

Pozitívne a negatívne vymedzenie bezpečnosti

Najjednoduchšia definícia hovorí, že bezpečnosť je protikladom nebezpečenstva. Všeobecne je bezpečnosť definovaná dvomi základnými spôsobmi – pozitívnym a negatívnym. Pozitívne vymedzenie bezpečnosti sa vždy viaže na určitý predmet, vec, človeka, obec, štát, alebo bezpečnostné spoločenstvo, a tiež k vyznávaným a zdieľaným hodnotám. **Eichler** uvádza, že bezpečný je ten subjekt, ktorý má zaistené svoje prežitie a má možnosti na svoj ďalší rozvoj. Nachádza sa mimo dosahu priamych a naliehavých hrozieb alebo je pred nimi spoľahlivo chránený. (Eichler, 2005) Zviera alebo akýkoľvek živočíšny druh je v bezpečí vtedy, ak sa v jeho teritóriu nenachádza žiadny jeho prirodzený nepriateľ. Životné prostredie je zasa bezpečné vtedy, keď naň nepriaznivo nepôsobia priemyselné aktivity ľudí.

Negatívne vymedzenie bezpečnosti vychádza z neprítomnosti hrozby a preto sa podľa **Mollera** bezpečnosť vysvetľuje ako opak stavu ohrozenia

vyplývajúceho zo vzájomnej interakcie jednotlivých aktérov, ktorí majú rozdielne záujmy a preferencie sú odhodlané k ich dosiahnutiu použiť aj silu, či už vojenskú, politickú, alebo hospodársku. Podľa negatívneho vymedzenia bezpečnosti štát je bezpečný vtedy, ak nie je vystavený žiadnej priamej a naliehavej hrozbe, a nie sú spochybňované ani myšlienky, na základe ktorých je založený a budovaný. (Moller, 1997)

Príkladom negatívneho vymedzenia bezpečnosti môže byť podľa **Nečasa a Ušiaka** neexistencia hrozieb vyplývajúcich z použitia zbraní hromadného ničenia v krajinách strednej Európy. (Nečas, Ušiak, 2010) Naopak, v iných štátoch môže byť použitie zbraní hromadného ničenia považované za bezpečnostnú hrozbu, kedy je už nutný zásah medzinárodného spoločenstva, alebo zásah daného štátu na elimináciu tejto hrozby, čo predstavuje pozitívne vymedzenie bezpečnosti. Otázka vymedzenia limitov pozitívnej a negatívnej bezpečnosti sa v poslednej dobe dostáva podľa **Lasicovej** čoraz viac do popredia záujmu teoretikov. (Lasicová, 2010)

Národné prístupy k bezpečnosti

Z hľadiska prístupu k bezpečnosti v jednotlivých krajinách **Marchevka** uvádza, že v anglosaských krajinách, predovšetkým v Spojených štátoch amerických, sa bezpečnosť považuje za odraz spoľahlivej obrany tradičných hodnôt spoločnosti, právneho štátu, obhajoby a presadzovania životných a strategických záujmov štátu. Predstavuje stav zabezpečenia prežitia štátu, občanov, ich nezávislosti a trvalého rozvoja. Základnou charakteristikou bezpečnosti je zaistenie životných záujmov občanov a štátu pred vonkajším a vnútorným ohrozením, pričom tieto ohrozenia môžu byť skutočné, predpokladané a potenciálne. (Marchevka, 2010)

Nemecké chápanie bezpečnosti kladie podľa neho dôraz na zabezpečenie hodnôt proti vonkajšiemu a vnútornému ohrozeniu. Bezpečnosť, vonkajšia i vnútorná, sa člení na politickú, hospodársku a vojenskú. Chápe sa ako stav zabezpečenia územia, celistvosti a nedotknuteľnosti štátu a jeho politickej zvrchovanosti. To sú zároveň základné predpoklady životaschopnosti štátu a jeho občanov.

Francúzske chápanie bezpečnosti zasa vychádza z definície stavu pokoja, v ktorom nehrozí subjektu žiadne nebezpečenstvo. Dosiahnutie tohto stavu je závislé od komplexu opatrení, postupov a prostriedkov vytvorených a určených na ochranu ľudských životov a majetku. Bezpečnosť v tomto ponímaní

predstavuje stav, ktorý závisí predovšetkým od vonkajších vplyvov a politiky štátu.

Slovenské chápanie bezpečnosti je definované v Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky z roku 2001, ktorá hovorí: „Slovenská republika vníma svoju bezpečnosť ako stav, v ktorom je zachovávaná vnútorná bezpečnosť a poriadok, suverenita a integrita, demokratické základy štátu, a v ktorom je chránené životné prostredie“. Nová Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky z roku 2005 bezpečnosť nedefinuje a pojem bezpečnosť štátu alebo občana používa bez toho, aby obsah tohto pojmu bližšie vymedzovala. Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu definuje bezpečnosť ako „stav, v ktorom je zachovávaný mier a bezpečnosť štátu, jeho demokratický poriadok a zvrchovanosť, územná celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc štátu, základné práva a slobody, a v ktorom sú chránené životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie.“

České chápanie bezpečnosti je definované v českej bezpečnostnej terminológii, podľa ktorej „bezpečnosť je stav, kedy sú na najnižšiu možnú mieru eliminované hrozby pre objekt s jeho záujmami a tento objekt je k eliminácii aktuálnych i potenciálnych hrozieb efektívne vybavený a ochotný pri nej spolupracovať“. Táto definícia obsahuje pozitívne i negatívne vymedzenie, pretože chápe bezpečnosť nielen ako objektívny stav, či vlastnosť subjektu a prostredia, ale tiež ako funkčnú sféru špecifických činností a procesov.

Úrovně bezpečnosti

Okrem vyššie uvedených vymedzení alebo chápaní je možné sa na bezpečnosť pozerat' prostredníctvom dvoch uhlov, širšieho a užšieho. **Nečas a Ušiak** v tejto súvislosti uvádzajú, že pri užšom vymedzení pojmu bezpečnosť jednotliví autori vychádzajú najmä z vojensko-politického poňatia bezpečnosti, kedy sa hlavný objekt výskumu sústreďí na štát ako hlavného aktéra. To znamená, že šírka vymedzenia je užšia a je len jeden hlavný aktér. (Nečas, Ušiak, 2010)

Pri širšom poňatí bezpečnosti jednotliví autori zameriavajú svoju pozornosť i na ostatné oblasti spoločenského života ako sú ekonomické, politické, environmentálne, sociálne,¹ energetické, či informačné oblasti. Bezpečnosť je

¹ **Nečas a Ušiak** na vysvetlenie uvádzajú, že v anglosaskej literatúre používajú autori pojem societal security. Jeho vhodný ekvivalent v slovenčine je len ťažké nájsť, a tak sa okrem iných používajú výrazy spoločenská bezpečnosť, sociálna bezpečnosť, sociálna bezpečnosť a pod. Tieto výrazy však majú v slovenčine väčší záber. Výraz „societa“ je v slovenskom jazyku používaný na

zároveň vnímaná nielen z jedného hľadiska, z hľadiska štátu, ale z viacerých základných hľadísk, ako:

- a) bezpečnosť individuálna – vnímaná na úrovni jednotlivcov (jednotlivých osôb), nie skupín alebo obyvateľstva;
- b) bezpečnosť vnútroštátnych skupín – vnímaná na úrovni organizovaných skupín v rámci spoločnosti, záujmových skupín alebo politických strán;
- c) bezpečnosť štátu – vnímaná tradične na úrovni štátov ako subjektov medzinárodného práva;
- d) bezpečnosť regionálnych zoskupení – vnímaná na úrovni rôznych regionálnych zoskupení ako sú napr. Európska únia, Africká únia, atď.
- e) bezpečnosť medzinárodného prostredia – vnímaná na najširšej globálnej medzinárodnej úrovni.

Vzhľadom na to, že v súčasnosti sa nachádzajú jednotlivé referenčné subjekty na úrovniach nad štátom, pod štátom, alebo na jednej úrovni s ním, ich množstvo a klasifikácia nie je rovnaká. Pre porovnanie s predchádzajúcou klasifikáciou **Stejskal** uvádza (Stejskal, 2007), že napríklad podľa **Buzana, Waevera a de Wildeho**, predstaviteľov Kodanskej školy, je potrebné bezpečnosť v prvom rade vnímať najmä podľa toho, o čiu bezpečnosť ide, a preto je možné všetky subjekty umiestniť na nasledujúcich päť úrovni, ktoré sú reprezentované:

- globálnymi medzinárodnými systémami, ktoré predstavujú najširšie konglomeráty vzájomne závislých aktérov a ich vzťahov, napríklad OSN, WTO, alebo globálny ekonomický systém;
- medzinárodnými subsystémami, ktoré predstavujú zoskupenia jednotiek, ktoré sa svojou intenzitou väzieb líšia od okolia, i keď obvykle sú teritoriálne definované, napríklad NATO, OECD, alebo Africká únia;
- jednotkami, ktoré predstavujú tradičné štáty, avšak v súčasnosti sa autonóm-nymi jednotkami stali i silné nadnárodné korporácie a nevládne organizácie (NGOs), ktorých činnosť nie je nijako závislá na moci jednotlivých štátov;
- podjednotkami, ktoré predstavujú skupiny alebo formalizované siete organizované v rámci jednotiek a
- jednotlivcami.

označenie určitej časti spoločnosti, a preto vyššie uvedení autori používajú výraz sociálna bezpečnosť alebo sociálny sektor bezpečnosti. (Nečas, Ušiak, 2010)

Moller zasa na rozdiel od predchádzajúcich päťúrovňových klasifikácií pracuje s tromi úrovňami bezpečnosti: (Moller, 1997)

- národnou úrovňou, ktorú predstavuje štát, pričom jej obsahom je suverenita a moc vo formách rôznej intenzity;
- spoločenskou bezpečnosťou, ktorú predstavujú kolektívne entity, spoločenstvá alebo skupiny, pričom jej náplňou je identita a jej udržiavanie, a
- ľudskou bezpečnosťou, ktorú predstavujú jednotlivci, pričom jej obsahom je predovšetkým ich prežitie a blahobyť.

Sektory bezpečnosti

Jednotlivé modely bezpečnosti pracujú s jej rôznymi dimenziami. V prípade predstaviteľov Kodanskej školy ide o nasledujúce sektory:

- vojenský,
- politický,
- ekonomický,
- environmentálny a
- spoločenský.

Nečas a Ušiak, vzhľadom na to, že súčasné vývojové tendencie ukazujú potrebu rozšírenia sektorovej bezpečnosti, dopĺňajú k vyššie uvedeným aj ďalšie dva sektory, ktoré je možné dnes považovať za rovnocenné, a to sektory:

- informačný a
- energetický. (Nečas, Ušiak, 2010)

Vojenský sektor bezpečnosti

Vojenský sektor je už tradične veľmi úzko spojený s bezpečnosťou. A i keď po skončení studenej vojny, odstránení bipolarity a zmenách v globálnom bezpečnostnom prostredí sa riziko priameho vojenského ohrozenia vyplývajúceho z celosvetového vojnového konfliktu takmer vytratilo a nevojenské bezpečnostné hrozby postupne prevažujú nad vojenskými, vo vojenskom sektore štát stále zostáva centrálnym bezpečnostným aktérom. Je to totiž práve štát, ktorý si v tomto sektore bezpečnosti nárokuje svoje právo na prežitie, pokiaľ sa cíti ohrozený.

A hoci pravdepodobnosť vzniku globálneho vojnového konfliktu je v súčasnosti veľmi nízka a vojenský útok na krajinu NATO, alebo EÚ je veľmi

nepravdepodobný, naďalej vzniká vo svete množstvo lokálnych a regionálnych konfliktov, ktoré môžu negatívne ovplyvniť vývoj globálneho bezpečnostného prostredia, a preto si vyžadujú, aby štáty naďalej udržiavali svoje ozbrojené sily a používali ich, alebo mali ich pripravené na použitie v prípade ohrozenia štátu a jeho obyvateľov, resp. jeho záujmov.

Postavenie štátu v tomto sektore bezpečnosti bude podľa **Nečasa a Ušiaka** aj naďalej prvoradé a štát bude aj napriek súčasným tendenciám vždy stáť na prvom mieste v zaistení bezpečnosti a obrany svojej nezávislosti, územnej celistvosti, integrity a suverenity, v zaistení bezpečnosti a ochrany svojich občanov a v neposlednom rade aj svojich záujmov.

Politický sektor bezpečnosti

Politický sektor vždy patril, spoločne s vojenským sektorom, ku klasickým sektorom bezpečnosti. Každý štát má podľa **Hofreitera** záujem na stabilnej vnútornej situácii a vytvorení takej vnútroštátnej klímy, ktorá umožní normálny rozvoj všetkých sfér života spoločnosti i občana. (Hofreiter, 2006) Ide teda o politickú bezpečnosť štátu, ktorej podstata spočíva v možnosti robiť nezávislú vonkajšiu i vnútornú politiku, v stabilite vlády a v jej schopnosti riešiť problémy štátu i občanov. Podľa **Eichlera** ohrozenie politickej bezpečnosti môže byť vyvolané buď narušením organizačnej stability štátu, alebo spochybnením, resp. neuznaním jeho externej legitimity, teda jeho vonkajšieho uznania ako aktéra medzinárodného politického systému. (Eichler, 2009)

Buzan, Weaver a de Wilde považujú politický sektor zároveň za súčasť každého z ostatných sektorov, pretože sekuritizačný proces prebieha práve prostredníctvom politického rozhodovania. (Buzan, Weaver, de Wilde, 1998) Aj napriek prepojenosti všetkých sektorov a oblastí je možné i pri tomto sektore vymedziť základné zdroje ohrozenia, ktoré predstavujú zdroje zraniteľnosti štátu. V tomto sektore bezpečnosti sa stávajú predmetom ohrozenia najmä suverenita, štátna ideológia, politický systém a štátne inštitúcie.

Ekonomický sektor bezpečnosti

Ekonomický sektor nepredstavuje úplne nový prístup k bezpečnosti, pretože už liberálno-idealistická koncepcia presadzovala ekonomické nástroje ako jedni z najdôležitejších nástrojov ovplyvňovania bezpečnosti a blahobytu obyvateľstva štátov. Stabilné národné hospodárstvo, fungujúce výrobné, obchodné a finančné vzťahy, fungujúca a výkonná národná ekonomika sú dôležitými faktormi rozvoja štátu, ktoré výrazne ovplyvňujú i bezpečnosť štátu.

Súčasná integrácia štátov do nadnárodných ekonomických zoskupení predstavuje budovanie kooperácie štátov založené na ekonomickom princípe. Na druhej strane však prináša i bezpečnostné záruky a stabilizáciu, pretože krajiny, ktoré spolupracujú v ekonomickej oblasti, majú za cieľ túto spoluprácu prehĺbovať, a nie ju rôznymi spormi alebo konfliktami podkopávať, pretože ich základným zámerom je vytvorenie stability a prosperity. Zároveň je ich cieľom dosiahnuť takú úroveň ekonomickej bezpečnosti, pri ktorej sú v rámci ekonomických vzťahov uspokojované potreby jednotlivcov aj spoločnosti.

Predpokladom zaistenia ekonomickej bezpečnosti je diverzifikácia a zaistenie stabilných dodávok energetických a prírodných zdrojov, prístup k finančným zdrojom a investíciám, prístup na svetové trhy, rozvinutá infraštruktúra, kvalifikované ľudské zdroje a integrácia do regionálnych i svetových ekonomických a hospodárskych štruktúr. (Nečas, Ušiak, 2010)

Environmentálny sektor bezpečnosti

Environmentálny sektor v minulosti nebol priamou súčasťou klasických bezpečnostných prístupov. Environmentálna agenda bezpečnosti sa dostala do užšieho záujmu až prijatím Deklarácie OSN o životnom prostredí na Konferencii OSN o životnom prostredí v Štokholme v roku 1972, ktorá podľa **Buzana, Waevera a de Wildeho** znamenala prelom v chápaní vplyvu životného prostredia na bezpečnosť. (Buzan, Waever, de Wilde, 1998) Práve táto konferencia vyčlenila globálne environmentálne problémy a prostredníctvom regiónov i pre nich vyplývajúce ohrozenia, ktoré boli transformované ako priority do Environmentálneho programu OSN.

Napríklad v rámci Európskeho spoločenstva/ Európskej únie tiež možno podľa **Macejáka** pozorovať len pozvoľný vývoj environmentálnej politiky, pretože sa vyvíjala postupne a spočiatku nebola prioritou Európskych spoločenstiev (Maceják, 2008). Kompetencie v tejto oblasti boli sústredené hlavne na národnej úrovni a zámer delegovať ich na najvyššiu úroveň v rámci únie sa vyvíjal postupne.

Posledné výskumy v oblasti bezpečnosti, ako uvádzajú **Hull, Barbu a Goncharova**, dokazujú, že bezpečnosť a stabilita environmentálneho prostredia sú predovšetkým otázkou nadnárodnej kooperácie, pretože sú dôležitými aspektmi mieru, bezpečnosti štátov a stability spoločnosti. Počas nasledujúcich niekoľko desaťročí nastane úbytok pôdy, vyčerpanie prírodných nerastných surovín ako ropa, uhlie a zemný plyn, ktoré budú

využívané predovšetkým na uspokojenie rastúcej spotreby ľudstva. (Hull, Barbu, Goncharova, 2007)

Samozrejme dostatok potravín, ale aj čistý vzduch a najmä pitná voda budú suroviny, ktoré budú na základe prognóz demografického vývoja ľudstva v nasledujúcich rokoch čoraz vzácnejšie, a preto môžu spôsobiť problémy zásadného charakteru z hľadiska bezpečnosti. Tieto problémy budú testovať tradičné chápanie hraníc, štátnej bezpečnosti, pretože miestny, lokálny konflikt o prírodné zdroje môže prerásť do regionálneho až globálneho boja o vlastníctvo nedostatkových zdrojov. Najväčšie problémy spojené s environmentálnym prostredím predstavujú environmentálna degradácia, predovšetkým prílišné vyčerpávanie prírodných zdrojov a s ním súvisiace poškodzovanie životného prostredia a environmentálny nedostatok.

Societálny (spoločenský) sektor bezpečnosti

Societálny (spoločenský) sektor bezpečnosti súvisí predovšetkým so skupinovou identitou, ktorá bola v minulosti výrazne obchádzaná. Referenčné subjekty societálneho (spoločenského) sektora tvoria predovšetkým entity a skupiny, ktoré majú spoločného menovateľa – identitu, sú to teda akékoľvek malé alebo väčšie skupiny, ktoré sa spájajú na základe kolektívnej súdržnosti a lojality, ktorú považujú za ohrozenú a hodnú ochrany. Sem môžeme zaradiť napríklad nielen nacionálne skupiny vo vnútri štátu, ale aj rôzne transnacionálne skupiny naprieč viacerými štátmi ako antiglobalisti, neofašisti alebo environmentalisti za predpokladu, že myslia a konajú ako jedna skupina. Práve spolčovanie na základe nacionálnej identity je pre štát najväčšou hrozbou, pretože môže smerovať k požiadavke sebaurčenia, čo vždy podkopáva územnú integritu štátu, alebo môže dochádzať k podkopávaniu stability štátu prostredníctvom skupín nárokujúcich si nadštandardné výhody (rómske obyvateľstvo). V tomto sektore taktiež zohráva najdôležitejšiu úlohu štát. (Nečas, Ušiak, 2010)

Informačný sektor bezpečnosti

Informačný sektor je jedným z najdynamickejšie sa rozvíjajúcich sektorov spoločnosti za posledných desať rokov. Klasické bezpečnostné prístupy sa týmto smerom nikdy neuberali a do popredia záujmu sa informačný sektor dostal až začiatkom 90. rokov 20. storočia. Rozvoj internetu a moderných počítačových, komunikačných a informačných technológií sa premietol nielen

do oblasti súkromnej a ekonomickej sféry, ale čoraz viac zasahuje aj do štátnej a verejnej správy štátu, a tiež do oblastí vojenstva a bezpečnosti.

Informačné technológie sa svojim širokým spektrom využitia dostali skoro do všetkých oblastí spoločenského života. Možnosti narušenia tohto priestoru neustále narastajú a predstavujú potenciálne hrozby, s ktorými sa musia vysporiadať takmer všetky subjekty v spoločnosti. Narušenie tejto bezpečnosti môže prebiehať na viacerých úrovniach, od odpočúvania a rušenia signálov telekomunikačných a informačných sietí až po sabotáže informačných tokov, či dokonca kyber terorizmus a iné.

V informačnom sektore bezpečnosti úloha štátu spočíva najmä vo vytvorení inštitucionálneho rámca, ktorý podporuje ochranu a bezpečnosť informácií šírených prostredníctvom komunikačných a informačných sietí. Štát však podľa **Nečasa a Ušiaka** nemôže byť zodpovedný za ľahkomyselné a nerozvážne využívanie týchto sústav jednotlivcami alebo firmami, aj keď jeho cieľom by mala byť minimalizácia zneužitia šírených údajov alebo šírenie nelegálnych údajov. (Nečas, Ušiak, 2010)

Energetický sektor bezpečnosti

Energetický sektor bezpečnosti je jednou z najdôležitejších oblastí, bez ktorých by štát nedokázal plniť svoje základné funkcie. Predstavuje rovnovážny stav v štáte, kedy je zabezpečený prístup k energetickým zdrojom. Túto oblasť Kodanská škola zaraďovala do ekonomického sektora bezpečnosti, avšak vývojové tendencie vo svete dokazujú jeho opodstatnenie a zvyšovanie jeho významu do budúcnosti. Energetická bezpečnosť ako samostatný sektor má podľa **Nečasa a Ušiaka** opodstatnenie aj z toho dôvodu, že je významným indikátorom vzájomnej závislosti štátov, a teda aj vzťahov medzi nimi, ktoré sa môžu v krátkom časovom období výrazne meniť. (Nečas, Ušiak, 2010)

Hlavnými zdrojmi ohrozenia v tomto sektore bezpečnosti sú podľa **Hudackého** predovšetkým vyčerpatelnosť zdrojov, politická nestabilita a manipulácia, útoky na zdroje a infraštruktúru, priemyselné nehody, alebo prírodné katastrofy, rast cien energií, alebo odstavenie dodávok energií. Energetická bezpečnosť by preto mala byť jednou z priorit každého štátu, pričom by mala byť založená na efektívnom zásobovaní energetickými surovinami, ktoré zabezpečujú rozvoj spoločnosti, a zabezpečení diverzifikácie energetických dodávok v rámci predchádzania rôznym výpadkom. (Ušiak, Nečas, 2010)

Ďalšie sektory bezpečnosti

Okrem vyššie uvedených sektorov je vzhľadom na aktuálny vývoj vo svete, ako aj akademické a politické diskusie, možné uvažovať podľa **Stejskala** aj o ďalších sektoroch bezpečnosti, napríklad technologickej a infraštruktúrnej bezpečnosti týkajúcej sa najmä zaistenia bezpečnosti kritickej infraštruktúry, alebo kultúrnej bezpečnosti (zatiaľ najmenej zmapovanej) týkajúcej sa zaistenia bezpečnosti v prípade problémov a napätia vyplývajúceho z dotyku rôznych a/alebo rozdielnych kultúr. (Stejskal, 2007)

Bezpečnosť z pohľadu ekonomickej teórie

Bezpečnosť každého referenčného subjektu, či už jednotlivca, skupiny, alebo štátu je limitovaná bezpečnostným prostredím a z ekonomického uhla pohľadu zdrojmi, ktoré má daný subjekt k dispozícii.

Bezpečnostné prostredie podľa **Hofreitera** predstavuje časť prírodného a sociálneho prostredia, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja sociálnych objektov, ich činnosti, vzťahy a záujmy determinované v prvom rade bezpečnosťou. (Hofreiter, 2006) Táto definícia vyjadruje predovšetkým priestorovú dimenziu bezpečnosti spojenú s pôsobením jednotlivých subjektov v určitom čase a za určitých podmienok. Predstavuje najširší pojem, ktorý vyjadruje bezpečnostnú situáciu v určitom priestore a čase, pričom táto bezpečnostná situácia je výsledkom aktivít relevantných bezpečnostných aktérov.

Židek a Cibáková definujú bezpečnostné prostredie ako prostredie, v ktorom jednotlivé referenčné subjekty (jednotlivci, skupiny, štáty alebo koalície) presadzujú svoje bezpečnostné záujmy v interakcii so zdrojmi (nosiťmi) bezpečnostných hrozieb. (Židek, Cibáková, 2009)

Vzhľadom na to, že bezpečnosť každého subjektu je limitovaná zdrojmi, ktoré má daný subjekt k dispozícii, pojem bezpečnosť má aj svoj ekonomický rozmer. A hoci ekonomickým rozmerom bezpečnosti sa zaoberá viacero vedných ekonomických disciplín, najväčšiu pozornosť mu venujú najmä ekonómia verejného sektoru a verejné financie. Predmetom ich skúmania je predovšetkým alokácia verejných zdrojov na zaistenie bezpečnosti, vzájomné vzťahy bezpečnostnej a fiškálnej politiky, financovanie jednotlivých funkcií štátu a zároveň formulácia a realizácia vládnej politiky v nadväznosti na skutočné potreby štátu v oblasti bezpečnosti a voličské preferencie. S tým bezprostredne súvisí problematika alokačnej a technickej efektívnosti verejných výdavkov,

verejnej voľby a s ňou úzko spojená ekonomická racionalita používania verejných prostriedkov v jednotlivých odvetviach.

Z hľadiska ekonomickej teórie je bezpečnosť statkom, ktorý môže byť verejný alebo súkromný. Ak je bezpečnosť zaisťovaná ako verejný statok, je zaisťovaná jednotlivými subjektmi a inštitúciami patriacimi do verejného sektora. Sem patrí predovšetkým štát a jeho bezpečnostné zložky a inštitúcie so zamestnancami v služobnom pomere, v štátnej službe, alebo vykonávajúcimi prácu vo verejnom záujme. Ak je bezpečnosť zaisťovaná ako súkromný statok, zväčša je zaisťovaná prostredníctvom rôznych súkromných podnikateľských subjektov, napríklad bezpečnostnými agentúrami, súkromnými bezpečnostnými službami a v niektorých prípadoch dokonca súkromnými vojenskými spoločnosťami.

Z ekonomického hľadiska je podľa **Pernicu** dôležité, že bez ohľadu na to, či ide o súkromné spoločnosti alebo inštitúcie verejného sektora, oba subjekty sa pohybujú vo finančnej sfére, nakoľko na svoju činnosť a aktivity potrebujú finančné zdroje, za ktoré si na trhu pracovných síl najímajú ľudské zdroje, a na trhu statkov a služieb nakupujú tovary a služby. (Pernica, 2007) Keďže subjekty verejného sektora sú pri plnení im stanovených úloh v oblasti zaisťovania bezpečnosti odkázané na financovanie z verejných zdrojov, ktorých alokácia je realizovaná prostredníctvom mechanizmu verejnej voľby, a navyše je bezpečnosť zaisťovaná vo verejnom záujme, predmetom ďalšieho skúmania bude bezpečnosť vo forme verejného statku zaisťovaného subjektmi verejného sektora.

Bezpečnosť ako súčasť verejného sektora

Z hľadiska ekonomickej teórie môžeme bezpečnosť považovať za súčasť verejného sektora. Jednu z prvých ucelených definícií verejného sektora v našich podmienkach publikovala **Strečková**, podľa ktorej verejný sektor je „*časť národného hospodárstva, ktorá je financovaná z verejných financií, riadená a spravovaná verejnou správou, rozhoduje sa v nej verejnou voľbou a podlieha verejnej kontrole*“. (Strečková, 1998, s. 181)

Ochrana vníma verejný sektor ako časť spoločenskej reality, resp. podsystém jednotlivých sfér spoločenského života, ktorá sa nachádza vo verejnom vlastníctve, v ktorej sa z politického hľadiska rozhoduje verejnou voľbou a uplatňuje sa v nej verejná kontrola, pričom účelom fungovania verejného sektora je napĺňovanie verejného záujmu a správa vecí verejných. Verejný sektor je produktom verejnej politiky štátu. Rozhodovacia činnosť vo

verejnom sektore sleduje dve určujúce kritériá – kritérium efektívnosti a kritérium spravodlivosti. (Ochrana, 2001)

Podľa **Benča** verejný sektor predstavuje súhrn vzťahov a organizačných foriem, ktorými inštitúcie štátnej správy, lokálnej a regionálnej samosprávy napomáhajú realizácii verejných záujmov spojených s uspokojovaním verejných potrieb. Týmto spôsobom harmonicky doplňujú, modifikujú a podnecujú súkromný sektor, s ktorým tvoria spoločnú trhovú ekonomiku. (Benčo, 2006)

Z pohľadu anglosaskej literatúry je v našich podmienkach najviac citovaná práca **Stiglitz**a, ktorý zdôrazňuje, že v civilizovaných štátoch činnosť a rozhodnutia vlády výrazne ovplyvňujú život všetkých obyvateľov. (Stiglitz, 1997) Okrem iného hovorí, že väčšina obyvateľov študuje na verejných školách, alebo býva v bytoch, ktorých výstavbu podporuje štát. Vláda prerozdeľuje verejné prostriedky vo forme dotácií napríklad na potraviny, energie, alebo verejné zdravotníctvo a školstvo, vypláca rôzne sociálne podpory, dôchodkové a nemocenské dávky a pod. Všetci platíme rôzne dane, štátne alebo miestne, dane z príjmov, alebo z majetku, spotrebné dane z cigariet, alkoholu, tabaku, či pohonných hmôt, atď. Vláda ovplyvňuje ceny mnohých výrobkov, reguluje ceny energií a služieb, stanovuje colné tarify, dovozné kvóty a využíva iné regulačné mechanizmy. Zamestnáva značnú časť práceschopného obyvateľstva a výrazne ovplyvňuje pracovné podmienky ostatných pracujúcich. Všetci obyvatelia využívajú verejnú cestnú, alebo železničnú sieť, služby polície, justície, ako i služby v oblasti odvozu odpadkov, čistoty ovzdušia, kanalizácie, zabezpečenia pitnej vody a pod. V neposlednom rade vláda financuje zaistenie obrany a bezpečnosti štátu a jeho občanov prostredníctvom špecifických inštitúcií verejného sektora.

Postavenie a význam verejného sektora sa postupne na základe historického vývoja i dynamických politických, sociálnych a ekonomických zmien v posledných rokoch mení. Neoklasickí autori (pozri napr. Medved', Nemeč a kol., 2011) sa zhodujú, že trh nemôže sám zabezpečiť dosiahnutie všetkých ekonomických, sociálnych, kultúrnych alebo bezpečnostných a obranných cieľov vyspelej spoločnosti a z toho dôvodu je jeho partnerstvo s verejným sektorom na dosiahnutie týchto cieľov nevyhnutné. Preto v súčasnosti, podľa **Stiglitz**a, vo všetkých vyspelých štátoch existuje zmiešaná ekonomika, ktorá je založená na koexistencii súkromného (ziskového a neziskového) a verejného sektora. (Stiglitz, 1997)

Kým súkromný sektor je financovaný zo súkromných financií a zúčastňuje sa na ekonomickom riadení prostredníctvom trhu, t.j. prostredníctvom cien,

ziskov a strát, verejný sektor je financovaný z verejných financií, pričom sa na ňom zúčastňujú a podieľajú verejné inštitúcie a z nich predovšetkým vláda prostredníctvom daňových, výdavkových alebo rozpočtových regulačných opatrení. **Samuelson** a **Nordhaus** dodávajú, že kým trh sa zúčastňuje na ekonomickom riadení spoločnosti prostredníctvom neviditeľného pôsobenia trhového mechanizmu (tzv. neviditeľná ruka trhu), verejný (štátny) sektor sa na ňom zúčastňuje prostredníctvom usmerňujúcich príkazov a fiškálnych opatrení (tzv. viditeľná ruka vlády). (Samuelson, Nordhaus, 1992) Riadiť ekonomiku bez oboch týchto súčastí by bolo ako tleskať jednou rukou. V zmiešanej ekonomike podľa nich síce veľkú väčšinu individuálnych cien a množstiev tovarov a služieb určuje trh, avšak národné hospodárstvo ako celok usmerňujú vlády pomocou daní, vládnych výdavkov a regulácie.

V neoklasickej ekonómii sa vychádza z toho, že verejný sektor, ktorý je financovaný z verejných financií, zohráva v ekonomike veľmi dôležitú a zároveň konštruktívnu úlohu. Verejné rozpočty, najmä štátny rozpočet, z ktorého je financovaná i bezpečnosť, spolu s miestnymi rozpočtami, rozdeľujú v každej krajine obrovské sumy verejných prostriedkov. Ich objem sa neustále zvyšuje, pretože verejný sektor prostredníctvom nich zabezpečuje verejné statky a služby (napr. v oblasti bezpečnosti), ktoré slúžia celej spoločnosti a všetkým jej občanom. Preto verejný sektor predstavuje podľa **Benča** veľmi dôležitý činiteľ, ktorý významným spôsobom ovplyvňuje životné podmienky ľudí a zároveň ovplyvňuje ekonomický rozvoj spoločnosti. (Benčo, 2005)

Bezpečnosť ako verejný statok

Ako už bolo uvedené vyššie, vzhľadom na to, že bezpečnosť štátu a jeho občanov je financovaná z verejných zdrojov s využitím mechanizmu verejnej voľby a zaisťovaná vo verejnom záujme prostredníctvom na to určených inštitúcií verejnej správy, z hľadiska ekonomickej teórie je možné bezpečnosť považovať za súčasť verejného sektora, a to ako z ekonomického, tak aj inštitucionálneho pohľadu. Túto skutočnosť zdôrazňoval už **Smith**, ktorý vymedzil základné úlohy štátu v ekonomike, pričom úlohu zabezpečiť bezpečnosť občanov v krajine považuje za kľúčovú. (Smith, 2001) Zároveň platí, že nevyhnutnosť štátnych intervencií na zabezpečenie obrany a bezpečnosti občanov akcentujú aj všetky následné ekonomické teoretické smery zaoberajúce sa problematikou verejného sektora a verejných financií.

Samuelson a Nordhaus definujú verejné statky² ako ekonomické činnosti prinášajúce väčší, alebo menší úžitok pre spoločnosť, ktoré nemožno ponechať na súkromné podnikanie. Vyznačujú sa, na rozdiel od súkromných statkov, nedeliteľnosťou a nevylúčiteľnosťou so spotreby. (Samuelson, Nordhaus, 1992) **Jackson a Brown** v nadväznosti na Samuelsona a Nordhaua dopĺňajú, že kým súkromné statky sú spotrebovávané výlučne, verejné statky môžu byť spotrebovávané spoločne, alebo súčasne mnohými jednotlivcami. (Jackson, Brown, 2003) **Stiglitz** hovorí, že verejné statky majú dve hlavné vlastnosti. Prvou je fakt, že ich spotrebu nie je možné a ani vhodné nijako obmedziť – technická nevylúčiteľnosť zo spotreby a nevhodnosť vylúčenia, najmä vzhľadom k nulovým hraničným nákladom dodatočnej spotreby. Druhou vlastnosťou je nerivalitná spotreba. Na tomto základe bezpečnosť predstavuje jeden z mála prípadov čistého verejného statku. (Stiglitz, 1997)

Podľa **Samuelsona a Nordhaua** zaistenie obrany a bezpečnosti patrí medzi typické príklady verejných statkov (Samuelson, Nordhaus, 1992). Úžitok z týchto statkov je tak rozptýlený medzi obyvateľstvo, že žiadna jednotlivá firma alebo spotrebiteľ nemá ekonomickú motiváciu ich komplexne a systémovo poskytovať. V tejto súvislosti zároveň tvrdia, že nič nie je pre spoločnosť dôležitejšie ako jej obrana a bezpečnosť. (Samuelson, Nordhaus, 1992)

Z hľadiska spotreby sa služby v oblasti bezpečnosti radia, podľa **Neubauerovej**, spolu s napríklad službami v oblasti obrany, justície, alebo verejného osvetlenia medzi verejnú/ kolektívne statky s automatickou spotrebou (Neubauerová, 2001). Spotrebiteľ je, na rozdiel od využívania kolektívnych statkov s fakultatívnou spotrebou (napr.: verejná televízia), zbavený možnosti rozhodnúť sa, či tieto statky bude, alebo nebude spotrebúvať.

Z hľadiska uspokojovania potrieb občanov, majú podľa **Benča** charakter kolektívnych, celospoločenských a celoštátnych potrieb, ktorých uspokojovanie je zabezpečované prostredníctvom verejných statkov (Benčo, 2005). Bezpečnosť zabezpečuje v nadväznosti na úzku prepojenosť verejného sektora s plnením úloh štátu, výkon bezpečnostno-obrannej funkcie štátu. **Strecková**, v rámci členenia verejného sektora, zaraďuje bezpečnosť, ktorá uspokojuje potreby bezpečnosti štátu a jeho obyvateľov do skupiny odvetví spoločenských potrieb. (Strecková, 1998)

² V texte je používaný pojem verejný statok a kolektívny statok ako synonymá, čiže dôraz sa kladie na ekonomickú podstatu statku, nie jeho inštitucionálne prejavy.

Z pohľadu verejného záujmu je preto bezpečnosť prospešná pre všetkých obyvateľov štátu, nakoľko prospech z nej má každý jeden občan. Je verejným statkom, ktorého používanie nemôže byť zakázané žiadnemu obyvateľovi a ak je zabezpečovaný vládou, je využívaný všetkými obyvateľmi.

Motivovať, alebo zabezpečiť produkciu verejných statkov je podľa **Samuelsona a Nordhaua** úlohou verejného sektora. (Samuelson, Nordhaus, 1992) Podľa **Siváka** zabezpečenie verejných statkov je ekonomická činnosť prinášajúca úžitok pre spoločnosť, ktorú nemožno ponechať na súkromné podnikanie. (Sivák, 2007) Vzhľadom na aspekt nevylúčiteľnosti a nemožnosti merania individuálnej spotreby, bezpečnosť a ostatné podobné statky, napríklad obrana sú priamo predurčené na to, aby boli predmetom verejného financovania.

Súkromná iniciatíva nie je v týchto prípadoch dostatočná. Zároveň je vysoko nepravdepodobné, aby ľudia na báze dobrovoľnosti poskytli zo svojich dôchodkov dostatok prostriedkov na zabezpečenie bezpečnosti alebo iných verejných statkov, a preto je nevyhnutné, aby ich produkciu zabezpečil štát z verejných zdrojov. Tým, že štát v rámci svojho pôsobenia a výkonu svojich funkcií rozhoduje o tom, do ktorých oblastí, vrátane bezpečnosti, bude nasmerovaná určitá časť disponibilných zdrojov, zároveň zabezpečuje, že materiál a služby, ktoré štát nakupuje na zaistenie bezpečnosti, sa budú skutočne vyrábať alebo realizovať.

Z hľadiska financovania bezpečnosti ako verejného statku je zaisťovanie bezpečnosti štátu, ako aj obrany a bezpečnosti jeho obyvateľov a ich majetku financované z verejných financií, ktoré podľa **Meričkovej** predstavujú súhrn vzťahov medzi ekonomickými subjektmi, prostredníctvom ktorých sa prerozdeľujú peňažné prostriedky za účelom zabezpečenia fungovania verejného sektora a uspokojenia spoločných potrieb obyvateľstva pri uplatnení zásady nenávratnosti, jednostrannosti a vynútenosti. (Meričková, 2007)

Bezpečnosť a verejná voľba

Zaručovanie bezpečnosti je podobne ako poskytovanie ostatných verejných statkov úzko spojené s problematikou verejnej voľby, resp. kolektívnej voľby. Podľa **Liptáka** sa teória verejnej voľby zaoberá tým, ako vlády a parlamenty robia rozhodnutia o daniach, verejných výdavkoch, regulovaní a iných otázkach hospodárskej politiky. (Lipták, 1999) Pozornosť sa pritom sústreďuje na volebný proces, v ktorom sa rozhoduje o alokácii zdrojov vo verejnej sektore. To znamená, že aj o alokácii zdrojov na zaručenie

bezpečnosti štátu a jeho obyvateľov, o národných a bezpečnostných záujmoch, využití a zabezpečení ozbrojených zložiek štátu a pod. Podľa **Johnsona** teória verejnej voľby predstavuje tú časť ekonomickej vedy, ktorá sa zaoberá tým, ako vlády uskutočňujú proces ekonomickej voľby, to znamená ako sa vo verejnom sektore riešia tri základné ekonomické problémy – čo, ako a pre koho vyrábať. (Johnson, 1997)

Podľa **Liptáka** v súkromnom sektore o týchto otázkach a ponuke bežných statkov rozhodujú trhové sily pomocou cenového mechanizmu (Lipták, 1999). Ten, podľa **Stiglitz**a, predstavuje jednoduchý a efektívny spôsob určovania objemu produkcie. (Stiglitz, 1997) Cenový mechanizmus zároveň, podľa neho, sprostredkováva informácie firmám, aké statky majú vyrábať a súčasne sprostredkováva rozdeľovanie vyrobených statkov medzi spotrebiteľmi. **Sivák** dodáva, že trhový mechanizmus zabezpečí, aby štruktúra výroby statkov zodpovedala požiadavkám spotrebiteľa. (Sivák, 2007) Pri spotrebe súkromných statkov, to znamená statkov, ktorých spotreba je rivalitná a vylúčiteľnosť sa zabezpečuje prostredníctvom trhu, sa spotrebiteľ rozhoduje individuálne, a to na základe ceny, výšky dôchodku a svojich preferencií.

Vo verejnom sektore však, podľa **Stiglitz**a, platia pri rozhodovaní o alokácii zdrojov celkom odlišné pravidlá. Trh je v tomto prípade vyradený z rozhodovacieho procesu a preto je nevyhnutné využívať iné spôsoby rozhodovania. (Stiglitz, 1997) Podľa **Liptáka** v prípade verejného sektora ponuku verejných statkov určuje politický mechanizmus. (Lipták, 1999) **Johnson** v nadväznosti na vyššie uvedené upresňuje, že kým v súkromnom sektore rozhoduje o alokácii zdrojov a ponuke bežných statkov neviditeľná ruka trhu a individuálne preferencie spotrebiteľov, vo verejnom sektore sa uplatňuje viditeľná ruka štátu a individuálne preferencie sa spájajú do kolektívnych rozhodnutí. Zároveň dodáva, že kým v súkromnom sektore sa rozhoduje na základe peňažných hlasov a cieľom je maximalizácia zisku pre firmu, vo verejnom sektore sa rozhoduje na základe volebných hlasov a cieľom je maximalizácia hlasov vo voľbách. (Johnson, 1997)

Vzhľadom na to, že bezpečnosť je neoddeliteľnou súčasťou verejného sektora a jej zabezpečenie patrí k základným úlohám štátu, bezpečnosť a verejná voľba sú navzájom vo veľmi úzkom vzťahu. Verejná voľba predstavuje rozhodujúci mechanizmus pre formovanie bezpečnosti, pretože o základných otázkach týkajúcich sa bezpečnosti štátu nerozhodujú jednotlivci na trhu, ale prostredníctvom hlasovacích lístkov vo voľbách. Týmto spôsobom môžu vyjadriť svoje bezpečnostné preferencie. Vo voľbách zvolení politici majú

potom plnú moc implementovať vôľu voličov vo sfére bezpečnosti a realizovať rozhodnutia v ich mene, t.j. v mene kolektívu. Preto sa verejná voľba považuje za kolektívnu voľbu.

V nadväznosti na zaistenie bezpečnosti štátu a jeho obyvateľov sa verejná voľba veľmi výrazne prejavuje najmä pri hlasovaní o štátnom rozpočte. Zvolení zástupcovia (poslanci) by sa pri rozhodovaní o štátnom rozpočte mali riadiť názormi svojich voličov, ktoré by mali najprv poznať. Problémom poslancov môže byť, ak by aj poznali názory svojich voličov, rozhodnúť sa, ako postupovať pri porovnávaní názorov a preferencií svojich voličov, to znamená za čo hlasovať v parlamente. **Stiglitz** v tejto súvislosti poukazuje na skutočnosť, že rozhodovanie o výhodnosti kúpy súkromného statku na trhu je pre spotrebiteľa veľmi jednoduché; buď si daný tovar kúpi, alebo nie. Pre rozhodovanie poslancov o prospešnosti jedného verejného statku v porovnaní s iným verejným statkom však žiadna podobná jednoduchá metóda neexistuje. (Stiglitz, 1997)

Poslanci musia urobiť rozhodnutie na základe mnohých rozdielnych názorov. Niektorí voliči preferujú vyššie výdavky na zaistenie bezpečnosti, iní zasa nižšie. Jedna skupina voličov by chcela vyššie výdavky na sociálne zabezpečenie, druhá skupina je proti, tretia skupina by bola spokojná so zvýšením verejných výdavkov na školstvo a vedu, iná skupina by zasa uprednostnila zdravotníctvo, atď. Napriek rozdielnosti voličských preferencií poslanci musia urobiť rozhodnutie.

Podľa **Liptáka** sa však poslanci nerozhodujú len podľa názorov svojich voličov, ale aj podľa svojich záujmov, rovnako ako výrobca alebo spotrebiteľ v súkromnom sektore. (Lipták, 1999) **Stiglitz** dokonca prezentuje názor, že poslanci sa rozhodujú výhradne na základe svojich záujmov. (Stiglitz, 1997) Ich hlavným záujmom je byť po skončení volebného obdobia opätovne zvolení a zostať vo funkcii alebo úrade. Cena, ktorú platia, alebo získavajú pri hlasovaní o alokácii verejných zdrojov sa rovná strate, alebo zisku voličských hlasov. Takéto hlasovania o rozpočte, pri ktorých poslanci nezvažujú v prvom rade verejný záujem, ale svoje osobné záujmy týkajúce sa ich budúceho zvolenia, resp. nezvolenia prinášajú svoje dôsledky.

V mnohých prípadoch je podľa viacerých autorov rozhodovanie a konanie poslancov navyše ovplyvnené tlakom rôznych záujmových skupín, domácich a zahraničných firiem, ktoré sa uchádzajú o štátne zákazky v oblasti bezpečnosti. Všetky tieto okolnosti majú vplyv na rozhodovanie poslancov pri

hlasovaní o štátnom rozpočte a tým aj o výške rozpočtových výdavkov vyčlenených v rámci štátneho rozpočtu na zaručenie bezpečnosti štátu.

Záver

Na bezpečnosť, ako dokazuje príspevok, možno nazerať z viacerých uhlov pohľadu. Inak sa na ňu díva ekonóm, inak vojak a inak politik. Jeden ju vníma ako stav, druhý ako výsledok a tretí úplne inak. Aj preto, ako už bolo naznačené v úvode, pri definovaní pojmu bezpečnosť neexistuje zhoda v názore alebo výklade tohto pojmu a aj preto ho možno priradiť k akémukoľvek kontextu a rozdeliť do viacerých sektorov. Zhoda ale panuje v tom, že bezpečnosť nikdy nemôže byť absolútna, vždy je relatívna a priamoúmerná vonkajším hrozbám alebo podstupovanému riziku. Nemožno na ňu pozerieť z krajných polôh, pretože žiadny subjekt nemôže dosiahnuť absolútne zaistenie svojej bezpečnosti. Nech sa však už zaoberáme bezpečnosťou z akéhokoľvek hľadiska, či ekonomického, politického, sociálneho, vojenského, environmentálneho, informačného, alebo dokonca existenčného, či iného, jedno je isté, bezpečnosť je vo svojej podstate nedeliteľná a komplexná. A problematika bezpečnosti vysoko aktuálna.

Literatúra:

- BALABÁN, M. – DUCHEK, J. – STEJSKAL, L. 2007. *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha: Nakladatelství Karolinum. 2007. 430 s. ISBN 978-80-246-1440-3.
- BENČO, J. – LAŠČEK, L. 2002. *Verejný sektor*. Liptovský Mikuláš: Vojenská akadémia v Liptovskom Mikuláši. 2002. 136 s. ISBN 80-8040-172-1.
- BENČO, J. 2005. *Verejný sektor a verejné služby*. Kunovice: EPI. 2005. 186 s. ISBN 80-7314-063-2.
- BENČO, J. 2006. *Ekonomika a manažment verejnej správy*. Trenčín: FSEVTnUAD. 2006. 319 s. ISBN 80-8075-119-6.
- Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky z roku 2001.
- Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky z roku 2005.
- BUZAN, B. – WEAVER, O. – de WILDE, J. 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers. 1998. 239 s. ISBN 1-55587-784-2.
- EICHLER, J. 2005. Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století. In *Mezinárodní vztáhy*, 2005, roč. 3, č. 1, s. 8 - 18, ISSN 1336-1562.

- EICHLER, J. 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál. 2009. 328 s. ISBN 978-80-7367-540-0.
- FRIANOVÁ, V. 2007. Bezpečnostná politika štátu. In *Nové jevy v aliančnom zabezpečení obrany: zborník z 3. ročníka doktorandskej konferencie*. Brno: Univerzita obrany, 2007. s. 36 - 40. ISBN 978-80-7231-267-2.
- HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2006. 138 s. ISBN 97880-804-310-2.
- HULL, R. N. – BARBU, C. H. – GONCHAROVA, N. 2007. *Strategies to Enhance Environmental Security in Transition Countries*. Dordrecht: Springer. 2007. 429 s. ISBN 978-1-4020-5996-4.
- JACKSON, P. M., BROWN, C. V. 2003. *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha: Eurolex Bohemia. 2003. 733 s. ISBN 80-86432-09-2.
- JOHNSON, D. B. 1997. *Teória verejnej voľby*. Bratislava: SOFA. 1997. 353 s. ISBN 80-85752-43-3.
- KOBLEN, I. – SZABO, S. 2010. Vybrané aspekty problematiky bezpečnostného výskumu v rámci Európskej únie. In *Bezpečné Slovensko a Európska únia : zborník príspevkov zo 4. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: VŠBM Košice, 2010, s. 231 - 240. ISBN 978-80-89282-44-9.
- LASICOVÁ, J. 2010. Prolegomena k vede o bezpečnosti. In *Bezpečnostné fórum 2010 : zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie*. 2010, roč. 3, s. 6-13. ISBN 978-80-8083-980-2.
- LIPTÁK, J. 1999. *Verejné financie*. Bratislava: Súvaha. 1999. 257 s. ISBN 80-88727-21-9.
- LISÝ, J. a kolektív. 2007. *Ekonomía v novej ekonomike*. Bratislava: IURA EDITION. 2007. 639 s. ISBN 978-80-8078-164-4.
- MACEJÁK, Š. 2008. Environmentálna politika. In *Politiky Európskej únie: teória, história, prax a perspektíva*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, s. 185-204. 2008. ISBN 978-80-8083-551-4.
- MARCHEVKA, P. 2010. Pojednanie o definícii pojmu bezpečnosť. In *Bezpečnostné fórum 2010 : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. 2011. s. 38 - 45, ISBN 978-80-8083-980-2.
- McSWEENEY, B. 1999. *Security, Identity and Interests*. Cambridge: Cambridge University Press. 1999. 0-521-66177-3.
- MEDVEĎ, J., NEMEC, J. 2007. *Základy verejných financií*. Bratislava: Sprint. 2007. 270 s. ISBN 978-80-89085-84-2.

- MEDVEĎ, J., NEMEC, J., ORVISKÁ, M., ZIMKOVÁ, E. 2005. *Verejné financie*. Bratislava: Sprint. 2005. 462 s. ISBN 80-89085-32-2.
- MERIČKOVÁ, B. 2007. Funkcie a rozsah verejných financií. In *Verejné financie*. Bratislava: Sprint. 2007. ISBN 978-80-89085-84-2.
- MOLLER, B. 1997. Towards a New Global Military Order? In Working Papers no. 23. Copenhagen: Copenhagen Peace Research Institute. 1997.
- NEČAS, P. – SZABO, S. 2006. *Back to the future: geopolitical security or chaos?* Košice: LF TU. 2006. 112 s. ISBN 978-80-553-0119-8. - ISBN 80-8073-433-X.
- NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7.
- NEUBAUEROVÁ, E. a kol. 2001. *Teórie vo verejných financiách*. Bratislava: Ekonóm. 2001. 155 s. ISBN 80-225-1391-1.
- NOVÁK, L. a kol. 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy. 2010. 308 s. ISBN 978-80-970272-4-7.
- OCHRANA, F. 2001. *Veřejný sektor a efektivní rozhodování*. Praha: Management Press. 2001. 246 s. ISBN 80-7261-018-X.
- PERNICA, B. 2007. Ekonomické aspekty fungování bezpečnostného systému. In *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha: Nakladatelství Karolinum. 2007. s. 99 - 115. ISBN 978-80-246-1440-3.
- SAMUELSON, P.A. – NORDHAUS, W.D. 1992. *Ekonomía II*. Bratislava: Bradlo. 1992. 555 s. ISBN 80-7127-031-8.
- SIVÁK, R. a kol. 2007. *Verejné financie*. Bratislava: Iura Edition. 2007. 316 s. ISBN 978-80-8078-094-4.
- SMITH, A. 2001. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut. 2001. 986 s. ISBN 80-86389-15-4.
- STEJSKAL, L. 2007. Bezpečnost – hrozby – rizika. In *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha: Nakladatelství Karolinum. 2007. s. 11 - 33. ISBN 978-80-246-1440-3.
- STIGLITZ, J. E. 1997. *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha: Grada Publishing. 1997. 664 s. ISBN 80-7169-454-1.
- STRECKOVÁ, Y. 1998. *Teorie veřejného sektoru*. Brno: Masarykova univerzita. 1998. 181 s. ISBN 80-2101-737-6.
- Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.

- UŠIAK, J. – LASICOVÁ, J. 2011. Status dichotómií vo výskume bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2011: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Vojenská akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2011. s. 161 - 167. ISBN 978-80-8040-429-1.
- UŠIAK, J. 2010. Bezpečnosť – konceptuálny rámec. In *Bezpečnostné fórum 2010: zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie*. 2010, roč. 3, s. 25 -3 0. ISBN 978-80-8083-980-2.
- ŽÍDEK, R. – CIBÁKOVÁ, S. 2009. *Bezpečnosť štátu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. 2009. 109 s. ISBN 978-80-8040-375-1.